

Beata Molo

prof. nadzw. dr hab., Katedra Stosunków Międzynarodowych,
Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego

**TOBIAS HAAS, DIE POLITISCHE ÖKONOMIE
DER ENERGIEWENDE. DEUTSCHLAND UND SPANIEN
IM KONTEXT MULTIPLER KRISENDYNAMIKEN IN EUROPA
[SPRINGER VS, WIESBADEN 2017, 357 S.]**

Książka Tobiasa Haasa – pracownika Instytutu Nauk Politycznych Uniwersytetu Eberharda Karola w Tybindze (*Eberhard Karls Universität in Tübingen*) – ukazała się w ramach serii wydawniczej Springer VS *Energiepolitik und Klimaschutz /Energy Policy and Climate Protection*. Seria ta służy upowszechnianiu analiz dotyczących procesów liberalizacji sektorów energetycznych, międzynarodowej polityki ochrony klimatu, działań adaptacyjnych do zmian klimatu w państwach rozwijających się i uprzemysłowionych oraz rynków wschodzących, produkcji paliw biogenych mogących zastąpić paliwa kopalne (będące jak na razie głównym źródłem energii), jak również problemów użytkowania elektrowni jądrowej i składowania odpadów radioaktywnych.

Autor podejmuje próbę określenia głównych parametrów zmiany w kierunku odnawialnych źródeł energii, które hamują lub sprzyjają ich rozwój w Niemczech i Hiszpanii uwzględniając przy tym europejski kontekst. Służy temu analiza „warunków artykulacji polityczno-ekonomicznych dynamik rozwoju z konkretnymi walkami o kształt systemu zaopatrzenia w energię elektryczną w Niemczech i Hiszpanii”. Tym samym powinna zostać również wyjaśniona rozbieżność między ścieżkami rozwoju polityki energetycznej w Niemczech i Hisz-

panii od wybuchu światowego kryzysu finansowo-gospodarczego w 2008 r. Rozwój odnawialnych źródeł energii jako ważny punkt orientacyjny pozwala Autorowi określić zmianę systemu elektroenergetycznego. Chodzi o przy tym o uchwycenie społecznej treści tej zmiany, która odwzorowuje się w relatywnym udziale odnawialnych źródeł energii. Ponadto istotna jest w tym kontekście analiza konkretnych układów konfliktowych ukazanych na płaszczyźnie kluczowych podmiotów polityki energetycznej Unii Europejskiej, Niemiec i Hiszpanii. Przy czym zasadnicza linia podziału przebiega pomiędzy „aktorami, którzy są powiązani materialnie lub ideologicznie z tradycyjną gospodarką energetyczną, i tymi, którzy materialnie i/lub ideologicznie są powiązani z sektorem energetyki odnawialnej” (s. 25–27).

Tak zakreślönemu celowi została podporządkowana konstrukcja monografii, na którą składają się: wprowadzenie, dwa rozdziały teoretyczne traktujące odnawialne źródła energii z perspektywy nauk ekonomicznych, i analizujące zmiany polityki energetycznej w kategoriach tranzykcji względnie transformacji, jak również zawierające rozważania których punkt wyjścia stanowi ekonomia polityczna, zwłaszcza teoria regulacji; trzech rozdziałów empirycznych (badawczych) i ich syntetycznego podsumowania oraz zakończenia.

Część empiryczną monografii otwiera rozdział czwarty (*Umkämpfter Wandel: Der unvollendete EU-Energiebinnenmarkt und die europäische Energiewende*) poświęcony procesowi integracji europejskiej, w tym zwłaszcza polityce energetycznej UE z uwzględnieniem interesów poszczególnych aktorów na płaszczyźnie unijnej zarówno tradycyjnej gospodarki energetycznej, jak i „lobby zielonych technologii”. W sporach między tymi dwiema grupami podmiotów istotne znaczenie mają kwestie kosztów zewnętrznych i subwencji dla nośników energii pierwotnej, oraz problem budowy nowych elektrowni jądrowych. W kontekście analizy zasadniczych elementów procesu integracji europejskiej zostały zaprezentowane spory dotyczące ram polityki energetyczno-klimatycznej UE do 2030 r., jak i wytycznych w sprawie pomocy państwa na ochronę środowiska i cele związane z energią w latach 2014–2020. Autor w ramach analizy powyższego procesu wyróżnia dwie fazy. Pierwsza faza była silnie kształtowana przez wpływy aktorów powiązanych z sektorem energetyki odnawialnej i obejmowała okres od 2007 r. (m.in. *Plan działań Rady Europejskiej (2007–2009)*. *Europejska polityka energetyczna*, załącznik do konkluzji prezydencji z posiedzenia Rady Europejskiej w Brukseli 8–9 marca 2007 r.) do 2009 r. (m.in. dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/28/WE z dnia 23 kwietnia 2009 r. w sprawie promowania stosowania energii ze źródeł odnawialnych zmieniająca i w następstwie uchylająca dyrektywy 2001/77/WE oraz 2003/30/WE; konferencja klimatyczna w Kopenhadze). W drugiej fazie, obejmującej lata 2009–2015, wzmocniła się intensywność konfliktów w obszarze polityki energetycznej na tle zróżnicowanych skutków kryzysu finansowo-ekonomicznego w państwach członkowskich UE. To przede wszystkim róż-

nicowanie narodowych ścieżek rozwoju polityki energetycznej prowadziło do napięć na płaszczyźnie międzyrządowej.

W piątym rozdziale (*Konfliktdynamiken im Wandel der deutschen Energiewende*) analizie została poddana transformacja energetyczna (*Energiewende*) w Niemczech. Autor omawia genezę i istotę struktury niemieckiego modelu kapitalizmu, który oparty jest na szerokiej bazie przemysłowej i wysokich nadwyżkach eksportowych. Następnie przedstawia interesy i polityczne projekty głównych aktorów polityki energetycznej – tradycyjnej gospodarki energetycznej, które dotyczyły przedłużenia czasu eksploatacji elektrowni jądrowych w kontekście wyborów do Bundestagu w 2009 r.; rozwijania technologii CCS, będącej sposobem ugruntowania wykorzystania węgla do produkcji energii elektrycznej w przyszłości; wprowadzenie rynku mocy; wydobywania gazu niekonwencjonalnego w Niemczech; zniesienia modelu gwarantowanych opłat za doprowadzenie do sieci energii elektrycznej wyprodukowanej ze źródeł odnawialnych, oraz sektora energetyki odnawialnej, który opowiada się za systemem energetycznym opartym w 100% na odnawialnych źródłach energii, rezygnacją z użytkowania energii jądrowej i kopalnych nośników energii, w szczególności węgla, jak i sprzeciwia się rozwijaniu technologii CCS i wydobywaniu gazu niekonwencjonalnego oraz wprowadzeniu rynku mocy. W końcowej części rozdziału opisuje konflikty między tymi grupami w okresie rządów koalicji CDU/CSU/FDP 2009–2013, jak również działania w obszarze polityki energetycznej podejmowane po 2013 r. przez rząd koalicji CDU/CSU/SPD.

Rozdział szósty (*Spanien – vom Vorreiter zum Schlusslicht in der Energietransition*) jest poświęcony sporom i kontrowersjom wokół hiszpańskiej *transición energética*. Autor akcentuje, iż już w latach 80. ubiegłego wieku na tle silnego ruchu antyatomowego, rosnącego zapotrzebowania na energię i wysokiej zależności od importu surowców energetycznych zostały stworzone warunki dla tranzycji systemu elektroenergetycznego. Zainicjowane zostały programy wsparcia rozwoju odnawialnych źródeł energii, a konsumenci czerpali korzyści z politycznie regulowanych niskich cen energii elektrycznej. Co istotne, rozbudowa odnawialnych źródeł energii pozwalała Hiszpanii ograniczyć emisję gazów cieplarnianych w okresie boomu gospodarczego, tj. do 2007 r. Z kolei w wraz z kryzysem finansowo-gospodarczym wyhamowała dobudowa mocy produkcyjnych ze źródeł odnawialnych, spadło zapotrzebowanie na energię elektryczną. T. Haas poddaje analizie interesy i cele, jak również wymienia projekty za realizacją których opowiadają się przedstawiciele tradycyjnej gospodarki energetycznej (czas pracy elektrowni jądrowych do przynajmniej 60 lat; rozwijanie technologii CCS, co pozwoliłoby przedłużyć okres wykorzystywania węgla do produkcji energii elektrycznej; wykorzystywanie niekonwencjonalnego gazu ziemnego i gazu skroplonego) i podmioty powiązane z sektorem energetyki odnawialnej (m.in. ograniczenie użytkowania energii jądrowej na maksymalnie 40 lat; obrona zagwarantowanych opłat za doprowadzenie do sieci i przyspieszenie tranzycji ener-

getycznej; szeroki konsensus społeczny w odniesieniu do tranzycji energetycznej. Haas nawiązuje do problemów polityki energetycznej Hiszpanii i działań podejmowanych przez kolejne rządy premierów Jose Luisa Zapatero i Mariano Rajoya. Ostatnie lata nacechowane były zmianami polityczno-ekonomicznych uwarunkowań procesu formułowania i realizowania określonych celów polityki energetycznej (będących przede wszystkim skutkiem kryzysu finansowo-gospodarczego).

W rozdziale siódmym (*Stabilität versus Destabilisierung: Die Energiewende und die transición energética im Vergleich*) Autor zawarł rezultaty analizy porównawczej rozwoju polityki energetycznej w Niemczech i Hiszpanii. Istotne jest stwierdzenie, że zarówno narodowy model kapitalizmu (centrum-peryferia), jak też rola społeczeństwa obywatelskiego i państwa wskazują na większą stabilność niemieckiej transformacji energetycznej niż hiszpańska *transición energética*. Wśród uchwyconych podobieństw i różnic między Niemcami a Hiszpanią na uwagę zasługują: w Niemczech ważna rola społeczeństwa obywatelskiego w procesie transformacji energetycznej, a w Hiszpanii – pasywny konsensus w społeczeństwie. W obu państwach nie jest jednoznacznie rozstrzygnięta kwestia dalszego użytkowania paliw kopalnych, przy czym w Hiszpanii debata o odejściu od węgla jest we wczesnym stadium, jak również zakotwiczenie w programach partii kwestii rozwoju odnawialnych źródeł energii; natomiast w Niemczech mamy wyraźny antagonizm między tradycyjną gospodarką energetyczną a sektorem energetyki odnawialnej.

Ostatnia część książki zawiera konkluzje z przeprowadzonej analizy. Są one trafne i świadczą o uchwyceniu przez Autora złożoności opisywanej problematyki. Dynamika zmiany w Unii Europejskiej, Niemczech i Hiszpanii jest umieszczona w szerszym kontekście z wykorzystaniem scenariuszy transformacji energetycznej. Spośród wniosków Autora na wyróżnienie zasługuje stwierdzenie, że niemiecka *Energiewende* rzeczywiście wykazuje cechy transformacji w sektorze energetycznym i bazuje na aktywności społeczeństwa. Natomiast w Hiszpanii zmiany w polityce energetycznej charakteryzuje „podporządkowanie napędzanej przez elity polityczne” tranzycji; społeczeństwo pozostaje w zasadzie pasywne wobec wprowadzanych zmian.

Zaletą recenzowanej monografii jest bibliografia licząca 50 stron. Autor oparł swoją pracę na bogatej bazie źródłowej i licznych opracowaniach – artykułach, artykułach i monografiach niemiecko- i hiszpańskojęzycznych.

Konkludując, książka T. Haasa jest wartościową publikacją poświęconą ważkiemu i aktualnemu problemowi zmian w politykach energetycznych Unii Europejskiej, Niemiec i Hiszpanii. Cechuje ją klarowność wyводу, znajomość prezentowanej problematyki i umiejętność wyciągania ciekawych wniosków. Monografia jest warta polecenia wszystkim zainteresowanym problematyką polityki energetycznej i transformacji energetycznej, zwłaszcza *Energiewende* w Niemczech oraz *transición energética* w Hiszpanii.